

צדק וצדקה

בספרות חז"ל נתייחדה המילה **צדקה** לציון מתן נדבה לנזקקים, ואנו מוצאים בה צירופים כגון 'גבאי צדקה' (מי שאוספים את הכסף שנועד לעניים), 'מחלקי צדקה' ו'קופה של צדקה'. את ניצניה הראשונים של משמעות זו אפשר למצוא בספרות המקראית המאוחרת, ונראה שיסודה בשימוש במילה **צדקה** לציון עשיית מעשה טוב ואולי גם בקשר שבין ערך הצדק ובין הצלת הנדכאים.

יפה לראות כי דרשות של חז"ל על פסוקים שבאות בהם מילים מן השורש צד"ק (ובהן אף צדק) מתבססות לעתים קרובות על המשמעות המאוחרת של צדקה – נדבה לנזקקים. כך למשל נאמר בתלמוד הבבלי: "אדם נותן פרוטה לעני – זוכה ומקבל פני שכינה. שנאמר: אני בצדק אחזה פניך" (בבא בתרא י"ע"א).

בימינו המילה **צדקה** משמשת במשמעות שהורישה לנו לשון חז"ל, חוץ מבצורות הנוטות המשמשות גם במשמעות של נכונות וחפות ('היכחה צדקתו'). לצדה משמשות גם **נדבה** ו**תרומה**.

וכיצד תואר מתן צדקה לעניים בתנ"ך? בתנ"ך אין מילה מיוחדת לעניין זה, ואנו מוצאים שימוש בביטויים כלליים כגון "נתון תתן לו" (דברים טו, י), "פתח תפתח את ידך לאחיקה לעני" ול'אבלינה בארץ' (דברים טו, יא), "כפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביו" (משלי לא, כ). במגילת אסתר – המאוחרת יותר – נזכר הצירוף "מתנות לאביונים" (ט, כב). ולואי שלא ניזקק לכל אלה.

נסיים בדברי הנביא: "הרעיפו שמים ממעל, ושחקים יזלו צדק, תפתח ארץ ויפרו ישע, וצדקה תצמיח יחד..." (ישעיהו מה, ח).

"רוצים צדק, לא רוצים צדקה", קראו המפגינים בכיכר. בקריאה זו מוצגות המילים **צדק** ו**צדקה** כבעלות משמעות שונה ואולי אף מנוגדת, שכן באין צדק בחברה – רב הצורך בצדקה. אך לא תמיד היה הבדל משמעות בין שתי המילים. למעשה ביסודן הן קרובות מאוד, ואולי אף נרדפות. לפיכך נמצא אותן בהקשרים דומים, כגון "כאשר הלך לפניך באמת ובצדקה ובישורת לבב עמך" (מלכים א ג, ו); "הולך תמים ופעל צדק ודבר אמת בלבבו" (תהלים טו, ב). כפי שאפשר ללמוד מן המילים המקבילות בפסוקים אלו ואחרים, שתיהן מציינות עקרונות מופשטים מתחום הישר והאמת, הטוב והחסד.

מקבילה רווחת במיוחד לצדק וצדקה בתנ"ך היא המילה **משפט**, וגם היא כמותן משמשת לעתים קרובות במשמעות של עיקרון מופשט: "הוי בנה ביתו בלא צדק ועליותיו בלא משפט" (ירמיהו כב, יג), "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה" (ישעיהו א, כז). עשיית הצדק והמשפט המקראיים כרוכה לעתים קרובות בעזרה לעניים ולמדוכאים ובהצלתם מיד עושקיהם. כך למשל אנו מוצאים בתהלים: "שפטו דל ונתום, עני נרש הצדיקו. פלטו דל ואביון, מיד רשעים הצילו" (פב, ג-ד).

אף שהמילים **צדק** ו**צדקה** נושאות משמעות משותפת – כפי שראינו –

החוקרים מצביעים על הבדל ביניהן: המילה **צדק** מציינת בעיקר את הערך העליון המופשט, ואילו **צדקה** מציינת במקרים רבים מעשה טוב מסוים או מכלול של מעשים טובים. לצדק אין צורת ריבוי, ואילו **צדקות** יכולות להיות רבות. לעתים **צדקה** פירושה זכות: "וצדקה תהיה לנו כי נשמר לעשות את כל המצוה הזאת" (דברים ו, כה), ואילו **צדק** הוא האידאל המשפטי המופשט: "בצדק תשפט עמיתך" (ויקרא יט, טו).